

บทสรุป

จุดประสงค์ของการสร้างวัดเคิมมิไซ เพื่อให้เป็นสถาบันทาง เศรษฐกิจที่มีทรัพย์สิน บังคับตั้งในเวลาต่อมา แต่เนื่องจากความจำเป็นที่รัฐต้องอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการปกครอง ในการนี้รัฐจึงต้องอาศัยวัดและสงฆ์ในฐานะตัวแทนของพุทธศาสนา มาเป็นกลไกในการดำเนินการปกครอง โดยการสร้างระบบความเชื่อค่านิยม ศักดิ์ศานา และความชอบธรรมให้แก่ชนชั้นศักดินา ภายใต้สภาพดังกล่าว รัฐจึงต้องตอบแทนรางวัลแก่วัด และสงฆ์ด้วยทรัพย์สินต่าง ๆ ซึ่งในระยะแรกปรากฏในรูปของแรงงานและที่ดินเป็นสำคัญ ทรัพย์สินทั้งสองประเภททำให้วัดกลายเป็นแหล่งคุมกำลังคนและ เจ้าที่ดิน เอกชนรายแรกในระบบศักดินา เนื่องจากรัฐต้องวัดและสงฆ์เข้าเป็นชนชั้นศักดินา ดังนั้นวัดและสงฆ์จึงเข้าร่วมกระบวนการผูกผันผลประโยชน์ของสังคมร่วมกับชนชั้นศักดินาคด้วย ในขณะที่เดียวกัน วัดก็คูดูดซับส่วนเกินจากรัฐเช่นกัน การยอมเป็นเครื่องมือของชนชั้นศักดินาโดยได้รับผลตอบแทนในรูปทรัพย์สินดังกล่าวจึงทำให้ เศรษฐกิจวัดก่อตัวขึ้น

วัดและสงฆ์ได้อาศัยทรัพย์สินดังกล่าวสร้างฐานะทาง เศรษฐกิจจน เศรษฐกิจวัด เริ่มเข้มแข็งมากขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา อย่างไรก็ตามวัดและ เศรษฐกิจวัดไทยก็มีได้มีพัฒนาการที่เป็นอิสระจากรัฐ เนื่องจาก เศรษฐกิจวัดถูกควบคุมโดยรัฐอย่างเหนียวแน่นและพระวินัยของสงฆ์ก็มีส่วนสำคัญ เนื่องจากไม่อนุญาตให้สงฆ์ดำเนินกิจการทางธุรกิจจึงทำให้ เศรษฐกิจวัดต้องพึ่งพาอาศัยรัฐและราษฎรอยู่ตลอดเวลาในฐานะเป็นผู้รับ ดังนั้นสถาบันวัดทั้งทางการปกครอง และ เศรษฐกิจจึงถูกควบคุมจากรัฐเกือบตลอดเวลา

ในสมัยนี้ เศรษฐกิจวัดขึ้นอยู่กับแรงงานวัดมากกว่าที่ดิน เนื่องจากที่ดินยังเป็นปัจจัยที่ทำได้ง่ายกว่าแรงงาน อย่างไรก็ตามปัจจัยการผลิตทั้งสองก็มีความสำคัญต่อรากฐานทาง เศรษฐกิจของวัด แรงงานและที่ดินวัดในสมัยนี้ได้รับการปกป้องสิทธิพิเศษอย่างค้ำจุนจากรัฐ วัดได้อาศัยแรงงานและที่ดินผลิตเพื่อเลี้ยงวัดตลอดมาจนถึงสมัยกษัตริย์รัตนโกสินทร์ ในขณะที่

รัฐอาถัยวัดและสังฆมเป็นเครื่องมือในการปกครองนั้น รัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นค่าตอบแทน
ไปในการกิจการศาสนาสูงมากจนกล่าวได้ว่าเป็นรายจ่ายที่สำคัญที่สุดรายหนึ่งของแผ่นดินในสมัย
นั้น ทั้งนี้รวมถึงราษฎรด้วย

ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์รัฐคงมีนโยบายอุปถัมภ์แก่วัดและสังฆมเป็นอย่างดี เช่นใน
อดีต เนื่องจากศาสนายังเป็นอัครมการของสังคม นอกจากจะอุดหนุนโดยการสร้างและปฏิสังขรณ์
วัดแล้ว การให้แรงงานและที่ดินแก่วัดก็ยังถือเป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม
กิติในสมัยปลายรัตนโกสินทร์ตอนต้นรัฐเริ่มเปลี่ยนแปลงนโยบายมางประการในการอุดหนุนแก่วัด
แรงงานวัดซึ่งเดิมเคยถูกถือว่าเป็นสิทธิขาดแก่วัด เริ่มเปลี่ยนแปลงมาเป็นคนของรัฐมากขึ้นและสิทธิ
พิเศษของแรงงานวัดก็ถูกลดลงในหลาย ๆ ด้าน จนในที่สุดแรงงานวัดจึงเกือบจะมีลักษณะไม่แตก
ต่างจากไพร่ทั่วไป นอกจากนี้สภาพแรงงานวัด ทำให้รัฐยอมให้วัดเปลี่ยนมาเก็บเงินค่าราชการ
แทนการเกณฑ์แรงงานได้ จึงทำให้วัดมีผลประโยชน์ในรูปตัวเงินด้วย และในปลายสมัยนี้เอง
ระบบทาสและไพร่เริ่มเสื่อมลงทำให้ระบบแรงงานวัดเสื่อมลงด้วย แรงงานวัดเริ่มไม่มีประโยชน์
และกลายเป็นปัญหาแก่วัด

สภาพเศรษฐกิจและสังคมในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ที่เริ่มมีอิทธิพลของระบบทุนนิยมเข้า
มาก็ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจวัดด้วย ระบบทุนนิยมทำให้เกิดการขยายตัวทางการค้าธุรกิจ
ทำให้ความต้องการที่ดินในเบื้องต้นสูงขึ้นที่วัดจึงเริ่มมีราคาขึ้น ในขณะที่เดียวกันระบบเงินตรา
ที่มาพร้อมกับระบบทุนนิยมก็ทำให้วัดได้รับผลประโยชน์ในรูปเงินตราแทนการเกณฑ์แรงงานวัด
มากขึ้น

สำหรับการอุปถัมภ์วัดและสังฆมรัฐและราษฎรยังคงทุ่มเทเงินจำนวนมากในการอุดหนุน
วัด การสร้างวัดใหม่ ๆ หลังสร้างกรุง และคตินิยมการสร้างวัดที่นิยมกันมากในสมัยรัชกาล
ที่ 3 ทำให้รัฐและราษฎรใช้จ่ายเงินไปกับการสร้างและปฏิสังขรณ์วัดเป็นอันมาก จนรายจ่าย
ด้านการศาสนายังคงเป็นรายจ่ายที่สำคัญของแผ่นดิน นอกจากนี้รัฐยังอุดหนุนส่งส่วยการตั้งระบบ
สมณศักดิ์ และนิกายภทว ซึ่งทำให้รัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายไปในการนี้มีใช้อยู่ ในปลายรัชกาลที่ 4
รัฐเริ่มเห็นปัญหาของการแบกรับภาระการอุปถัมภ์วัดและสังฆมสร้างภาระค่าใช้จ่ายให้แก่รัฐ
สูงมากแต่ก็ยังไม่มีการแก้ไขปัญหานี้

เมื่อขึ้นแผ่นดินรัชกาลที่ 5 อันเป็นยุคแห่งการปฏิรูปได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ในสังคมไทย พระองค์มีพระประสงค์จะปฏิรูปการปกครองประเทศใหม่ เพื่อให้ทันสมัย จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางสังคมหลายประการ อาทิเช่น การเลิกระบบทาสและไพร่ การเร่งรัดจัดการศึกษาของชาติ ทำให้เกิดผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อ เศรษฐกิจของชาติ เนื่องจากการเลิกระบบทาสและไพร่ เป็นผลให้เกิดการเลิกระบบแรงงานวัด วัดจึงเสียผลประโยชน์ทั้งในรูปแรงงานและเงินการราชการ การเร่งรัดการศึกษาของชาติทำให้พระวงศ์ทรงมอบหมายให้วัดต่าง ๆ แยกบริการการศึกษา เป็นผลให้วัดส่วนใหญ่ที่มีโรงเรียนตั้งอยู่ต้องนำเอาผลประโยชน์ของวัดมาใช้จ่ายกับการสร้างโรงเรียน วัดจึงเสียประโยชน์ไปมาก ซึ่งนับว่าเป็นวิเทโศบายอันชาญฉลาดของรัชกาลที่ 5 ประการสำคัญรัฐได้เริ่มเห็นปัญหาของการบริการการศึกษาอุปถัมภ์แก่วัดและสงฆ์จึงต้องการลดการอุดหนุนลง จึงได้เปลี่ยนแปลงนโยบายหลายประการในการอุปถัมภ์วัด เช่น การเลิกประเพณีพระราชทานผลประโยชน์และเงินกัลยาณกวัฏ การลดงบประมาณค่าใช้จ่ายในการอุปถัมภ์วัดลง

การเปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าวสร้างผลกระทบต่อ เศรษฐกิจวัดจนเกิดความขัดแย้งทางเศรษฐกิจระหว่างรัฐกับวัดขึ้นโดยเฉพาะความขัดแย้งอันเกิดจากการเลิกระบบแรงงานวัด รัฐเองก็พยายามประนีประนอมโดยการให้ความช่วยเหลือแก่วัด เพื่อหาทางให้วัดพึ่งพาตนเองได้ ดังเช่นจ่ายเงินสดเชยแก่การขาดรายได้ แรงงานของวัด ยืมให้วัดได้ประโยชน์ จากโลกาภิวัตน์พระอยู่จนกว่าคนเหล่านี้จะหมดไป หรือการจัดสรรเงินถวายเหลือแก่วัดหลวงสำคัญ ๆ

นอกจากนี้รัฐยังแนะนำช่วยเหลือให้วัดพึ่งพาตนเองมากขึ้นโดยการสนับสนุนให้วัดนำที่ดินของวัดมาหาผลประโยชน์ รวมทั้งการตั้งหน่วยงานและบุคคลากร เพื่อเพิ่มพูนรายได้ผลประโยชน์ให้แก่วัด อาทิเช่น การให้กระทรวงธรรมการ เข้าช่วยจัดผลประโยชน์ของวัด นำที่ดินออกให้เช่า หรือการตั้งตำแหน่งมรรคทายกวัดเป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ให้แก่วัดซึ่งก็ปรากฏว่าประสบความสำเร็จพอสมควร อย่างไรก็ตามผลประโยชน์เหล่านี้ก็ไม่สามารถจะชดเชยผลประโยชน์เดิมที่วัดเคยได้รับการอุดหนุนจากรัฐได้ ดังนั้นวัดหลายวัดจึงเริ่มหาทางออกเพื่อแก้ปัญหาที่ตนเผชิญอยู่

ในสมัยนี้รัชกาลที่ 5 ทรงไม่เห็นหน้าถึงพระวามะ กิ่งในทหรัยสิ้นของวัดต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร และพระองค์ทรงมีพระราโบายที่ตองการจะทราบความเคลื่อนไหวของ ทหรัยสิ้นของวัด ประกอบกับมีแนวโน้บว่าทหรัยสิ้นของวัดรวัไห่ลงาย พระองค์จึงทรงโปรดให้ ค่ำเนนการควบคุม เศรษฐกิจวัดโดยกระทรวงธรรมการเป็นมู่วางมาตราการควบคุม ทอมำจึง ทรงโปรดให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เข้าร่วมควบคุมการเงินผลประโยชน์ของวัดด้วย นอก จากจะควบคุมเงินผลประโยชน์วัดแล้วยังทรงโปรดให้ควบคุมที่ดินวัดด้วย กล่าวได้ว่าในสมัยนี้ รัชกาลที่ 5 ทรงประสพความสำเร็จในการควบคุม เศรษฐกิจวัดอย่างคี่

ทางด้านความเคลื่อนไหวของ เศรษฐกิจวัดในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้ เนื่องจากความ เจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร เป็นไปอย่างรวดเร็วและระบบทุนนิยมที่มีกระแสแรงขึ้นใน สมัยนี้ได้ส่งผลกระทบต่อ เศรษฐกิจโดยทั่วไปในกรุงเทพมหานคร เกิดบริษัทห้างร้าน ย่านชุมนุม การค้า และการตัดถนนสายใหม่ ๆ การเจริญเติบโตของกรุงเทพฯ และระบบทุนนิยมส่งผลกระทบต่อ เศรษฐกิจวัดอย่างใหญ่หลวง ทำให้ที่ดินวัดมีราคาสูงขึ้น วัดต่าง ๆ ที่มีที่ดินติดถนนจึงเริ่ม นำเอาที่ดินวัดออกมาหาผลประโยชน์โดยการให้เช่า ประกอบกับวิกฤตการณ์ทาง เศรษฐกิจที่ วัดเบญจมบพิตรเมื่อรัฐเปลี่ยนแปลงนโยบาย จึงทำให้วัดจำนวนมากหาทางดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด โดยการดำเนินวิธีการต่าง ๆ เพื่อหาผลประโยชน์เข้าวัด วิธีการที่วัดใช้ในการเร่งหาผล ประโยชน์ที่สำคัญได้แก่ การนำที่ดินวัดมาให้เช่า การสร้างอาคารตึกแถวให้เช่า กอ จัตุสาน วัด การเรียรายเงินมริจาค การจัดหาปณกิจศษ และในรายที่มีฐานะดีก็นำเงินผลประโยชน์ ออกให้เอกชนกู้หรือฝากธนาคาร ดินดอกเบี้ย การหาทางออกเหล่านี้ทำให้วัดสามารถหารายได้ มาจุนเจือเพิ่มทุนผลประโยชน์ของวัดได้ เศรษฐกิจวัดในสมัยนี้จึงเติบโตขึ้นอย่างที่ไม่เคย ปรากฏมาก่อน

ในสมัยนี้กล่าวได้ว่าเป็นยุคที่ เศรษฐกิจวัดเริ่มเจริญเติบโตอย่างเห็นได้ชัด วัดได้ ครอบครองทหรัยสิ้นที่สำคัญคือ ที่ดิน อาคารตึกแถวและเงินผลประโยชน์จำนวนมาก วัดต่าง ๆ มีกการนำที่ดินวัดมาหาผลประ โยชน์โดยการจัดให้เช่าในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ให้เช่าเพื่อปลูกที่อยู่ อาศัย ให้เช่าทำนาทำสวน ให้เช่าที่ดินริมน้ำ ให้บริษัทห้างร้าน โรงงานเช่าที่ดินทำสำนักงาน

ซึ่งปรากฏว่าการเช่าในลักษณะหลังทำรายได้ให้แก่วัดมากที่สุด บางวัดยังยอมเช่าที่ดิน
บางส่วนเพื่อนำเงินผลประโยชน์มาบำรุงวัด นอกจากที่ดินแล้วการหาผลประโยชน์โดยการ
สร้างอาคารตึกแถวให้เช่าเอกชนเช่าก็เริ่มแพร่หลายในวัดที่อยู่ในเขตการค้าธุรกิจหรือย่าน
ชุมชน เมื่อถึงปลายรัชกาลที่ 5 อาคารตึกแถวของวัดต่าง ๆ ก็เพิ่มขึ้นกว่าเมื่อต้นรัชกาล
มาก

การนำที่ดินวัดออกให้เช่าและสร้างอาคารตึกแถว รวมทั้งการหาผลประโยชน์ใน
รูปต่าง ๆ ทำให้วัดบางวัดมีรายได้ผลประโยชน์เพิ่มพูนมากขึ้นจนบางวัดสามารถนำไปฝาก
ธนาคารหรือให้เช่าเอกชนก็ได้ ในบรรดาแหล่งที่มาของเงินผลประโยชน์วัดปรากฏว่ารายได้
จากค่าเช่าที่ดินอาคารและเงินบริจาคจะเป็นรายได้หลักของวัด โดยรายได้จากค่าเช่าที่ดิน
และอาคารทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ รายได้จากเงินผลประโยชน์เหล่านี้ วัดส่วนใหญ่
มักใช้จ่ายหมดไปกับการสร้างหรือปฏิสังขรณ์วัดมากถึง 80 % ในขณะที่ใช้จ่ายในกิจการอื่น ๆ
ของวัดเพียงเล็กน้อย

อย่างไรก็ตามในสมัยนี้รัฐและราษฎรก็ยังต้องใช้จ่ายเงินเพื่อการอุทิศทุนวัดและสงฆ์
เป็นจำนวนสูงแต่ไม่สูงเท่าในอดีต รัชกาลที่ 5 ทรงใช้จ่ายพระราชทรัพย์เป็นจำนวนมากในการ
สร้างและปฏิสังขรณ์วัดสำคัญ เช่น วัดเบญจมบพิตรและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม งบประมาณ
ที่รัฐใช้จ่ายในกิจการพระศาสนาที่ตกประมาณ 90,000 - 100,000 บาทเศษต่อปี

ความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจวัดในกรุงเทพมหานคร มีผลกระทบโดยตรงต่อ
เศรษฐกิจและสังคมส่วนรวมในกรุงเทพมหานครด้วย เนื่องจากเศรษฐกิจวัดก็คือระบบเศรษฐกิจ
ย่อยในระบบเศรษฐกิจใหญ่ แม้วัดในกรุงเทพมหานครจะมีบทบาทต่อเศรษฐกิจและสังคมในแง่
เสริมสร้างมากในหลายด้าน อาทิเช่น เป็นแหล่งสร้างกำลังคนเพื่อรับใช้สังคม เป็นสถาบัน
เพื่อเลื่อนฐานะทางสังคมของคนในสังคม เป็นสถาบันบริการแก่สังคม เป็นศูนย์รวมจิตใจของ
ประชาชน เป็นแหล่งคุมกำลังคนของรัฐ แคว้นก็ก่อให้เกิดผลในค่านับนอนเศรษฐกิจ เช่น
ทำให้เกิดการสูญเสียกำลังคนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงงบประมาณค่าใช้จ่ายทั้งของรัฐและราษฎร
ในการสร้างและปฏิสังขรณ์วัดปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนมาก ยิ่งกว่านั้นวัดยังช่วยค้ำจุนให้ระบบ

ศักดิ์นาคำรงอยู่ได้ในสังคมไทย รวมทั้งร่วมผูกกลิ่นยลลิตลวนเกินของสังคมกับชนชั้นที่วินา
 เศรษฐกิจวัดเองก็เติบโตขึ้นมาจากการสูญเสียของเศรษฐกิจส่วนใหญ่ เนื่องจากวัดมีผู้นำ
 ทหารยศเหล่านั้นไปใช้เพื่อตอบแทนแก่สังคมและเศรษฐกิจส่วนรวมเท่าที่ควร ตรงกันข้ามวัด
 กลับทุ่มเททรัพยากรจำนวนมากไปกับการสร้างและปฏิสังขรณ์วัตถุต่าง ๆ อันมิได้อำนาจให้เกิดประโยชน์
 ต่อเศรษฐกิจและสังคมส่วนรวมเท่าที่ควร ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ถือว่าเป็นการสูญเสียทรัพยากร
 ของชาติ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า เศรษฐกิจวัดในกรุงเทพมหานครมีส่วนบั่นทอนเศรษฐกิจสังคม
 กรุงเทพฯ หรือทำให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจ ซึ่งปรากฏการณ์นี้จะปรากฏชัดเจนมากขึ้น
 ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามวัดก็ได้ตอบแทนแก่สังคมและเศรษฐกิจส่วนรวมในด้านการใช้จ่าย
 ทรัพยากรเพื่อให้บริการต่อสังคมด้วยซึ่งคุณูปการอันยิ่งใหญ่ของวัดทางด้านสังคมและจิตใจนี้ยากที่
 จะประเมินได้ควยตัวเลชของเศรษฐกิจ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

1. เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.4.1จ/14 ที่ดินของมหามกุฏราชวิทยาลัย (14 - 16 เม.ย. 119).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.4.5/2 ขอเช่าที่ธรณีสงฆ์ในวัดต่าง ๆ และมีสัญญาเช่า 11 ฉบับ (23 มี.ค. 114 - 15 ต.ค. 115).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.4.5/3 ที่เขตวัดราชบูรณะซึ่งมีผู้ปลูกเรือนและกันรั้วสว่างดำ เข้าไป (17 พ.ค. 118 - 28 เม.ย. 120).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.4.5/4 ที่วัด 4 วัด ในบริเวณสวนดุสิต (28 ก.ย. 118).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.4.5/5 ที่เขตวัดโสมนัส. วิหาร (23 มี.ค. 118 - 7 มี.ย. 119).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.4.5/6 ที่ธรณีสงฆ์วัดจักรวรรดิราชาวาส (2 ก.ค. 119).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.4.5/7 ที่กัลปนาหรือที่ธรณีสงฆ์วัดสุทธิวาราม (17 ก.ค. 119).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.5.2/1 งบประมาณกระทรวงธรรมการ แก่ 114.

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 บ.1.2/29 พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ร.ที่ $\frac{244}{50}$ ร, 11, 68.

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 บ.1.2/30 พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ร.ที่ $\frac{42}{108}$ ม, ท, 10.

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 บ.13.11/10 พระสงฆ์ล่อลวงเอาเงินแก่ราษฎร (9 มี.ย. 121 - 22 ต.ค. 128).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 รด.8.2ก/25 พระราชทานเงินและของแก่คณะสงฆ์ (1 ม.ค. 117 - 8 ต.ค. 129).

- ออกหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 ว.10/8 รื้อย้ายวัดป่าไปรวมที่วัดอุภัย
และมอบที่วัดป่าให้เป็นของพระคลังข้างที่ (2 ก.พ. - 11 มี.ค. 2462).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ว.10/9 นายปลั่งขอยกวัดที่สร้างให้เป็นวัดหลวง
(16 ก.พ. 2462 - 5 พ.ค. 2463).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ว.10/10 ผู้มีชื่อถวายที่ดินให้เป็นที่ดินสงฆ์วัดต่าง ๆ
(มี.ค. 2462 - 29 ก.ค. 2467).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ว.10/13 จัดการศาสนสมบัติ (6 ต.ค. - 15 พ.ย. 2464).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ว.10/14 จัดการศาสนสมบัติ (6 ก.ค. 2464 - 26 ก.ค.
2467).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ว.10/15 พระยาวุฒิศการบดีเอาเงินของศาสนสมบัติไปใช้
(8 ธ.ค. 2464 - 23 มี.ย. 2465).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ว.10/35 กรมธรรมการรายงานประจำปี เล่มที่ 1
พ.ศ. 2467.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 สารบาญสมุคพิเศษ เล่ม 2 จ.ถ. 1238 - 1240.
- ____. เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ สบ.2.35/4 บัญชี
เงินสำหรับปฏิสังขรณ์วัดราชประดิษฐ์ (ม.ค. 2458 - ส.ค. 2459).
- ____. เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ สบ.2.35/13
บาญชีเงินสำหรับปฏิสังขรณ์วัดราชประดิษฐ์ (ม.ค. 2467 - ธ.ค. 2468).
- ____. เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ สบ.2.35/35
เสนาคีกระทรวงธรรมการทรงพระดำริลดจำนวนวัดพระกฐินหลวง
(3 ต.ค. 2473 - 9 ก.ค. 2474).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/3 ราชการในกรมศึกษาธิการ ปี 1250 - 108 - 110
(ม.ค. 107 - พ.ย. 111).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/5 เบ็ดเสร็จราชการในกรมศึกษา ปี 1250 - 108 -
111 (20 ก.พ. 108 - 28 มี.ค. 111).

จดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/10 รายงานเวรตรวจการตรวจ
พระอาราม ใน ร.ศ.110.

- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/11 รายงานกรมศึกษาธิการ จ.ศ.1250.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/13 รายงานกรมธรรมการ ร.ศ. 108.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/17 บัญชีพระราชกุศลประจำปีและการจร ร.ศ.109.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/22 ราชการในกระทรวงธรรมการแลกรมศึกษาธิการ
(11 ธ.ค. 110 - 14 ม.ค. 111).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/23 พระยาวุฒิศการบดีขอพระราชทานเรียบเรียงรายงาน
ในกระทรวงธรรมการประจำปี ร.ศ. 110 รายงานประจำปี ฉบับที่ 5.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/25 เบ็ดเล็ก 1 ปีก (8 พ.ค. 112 - 21 ม.ค. 123).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/37 ราชการกระทรวงธรรมการอ่านเสนาในที่ประชุม
เสนาบดี ร.ศ. 116.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/40 จำหน่ายพระธรรมเทศนา (25 - 26 ก.ค. 117).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/49 พระไตรสรณัชชออกไปเมืองรามัญประเทศ
(9 เม.ย. 118 - 1 ก.ย. 118).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/51 คุ้มครองหมื่นนเรศวรเป็นบรรคนายกขณะสงคราม
(1 พ.ค. 118).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/58 เฝ้าศพตามพระอารามในที่ใกล้เคียงวังสวนดุสิต
(15 ม.ค. 118 - 31 ค.ค. 119).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/70 ขอเรียนพระราชปฏิบัติเรื่องพระวินัยมุนีจะมีลำดับยศ
เพียงไร (3 - 19 ค.ค. 119).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/75 สามเณรคอนจะอุปสมบท (27 - 28 ธ.ค.119).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/76 เจ้าพระยาภาสกรพิริบเทม เรื่องบัญชีพระสวคมนตรี
(12 - 13 ม.ค. 119).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/79 จัดการเรื่องเงินผลประโยชน์การพระอารามและ
การศึกษา (25 ส.ค. - 7 มี.ค. 120).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/81 เจ้าพระยาภาสกรดาออก และกิ่ง
ตำแหน่งเสนาบดี, ปลัดทูลฉลองใหม่ (18 เม.ย. - 5 ก.พ. 121).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/83 จัดการแพนงการเงินในกระทรวงธรรมการและย้าย
ม.จ.คุ้ม มาทำการ.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/89 รายงานเรื่องเมืองพนมเปญ (30 เม.ย. 122 -
20 มี.ค. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/102 รายงานลับของพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์เรื่องราชการ
เสื่อมทรามของกระทรวงธรรมการ.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/107 พระราชกำหนดกระทรวงธรรมการ, พระราชบัญญัติ
(ม.ท.).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.3/3 บัญชีพระสงฆ์สามเณรสอบไล่พระปริยัติธรรมได้ที่สนาม
ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ศก 109.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.3/5 อัคราพระราชทานรางวัลเปรียญวัดเบญจมบพิตร
(ร.ศ. 120 - 124).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.3/7 ฌดากพระราชทานพระสงฆ์สอบไล่พระปริยัติธรรม
(ร.ศ.122 - 124).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.3/33 รายงานการสอบไล่พระปริยัติธรรมและการสอนพระ
ปริยัติธรรม แลได้ภาษาไทยด้วย (มีเรื่องปฏิสังขรณ์วัดราชบูรณด้วย
(10 มี.ค. 112 - 2 ก.พ. 117).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.5/4 โรงเรียนมหามกุฏราชวิทยาลัย (27 ม.ค. 112 -
3 พ.ย. 117).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.5/6 ที่จะจัดการเล่าเรียนของพระมหานิกาย
(13 ต.ค. 115).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.5/7 การเล่าเรียนวิปัสณาธุระของคณะมหานิกาย
(20 - 22 ต.ค. 115).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/1 (ก,ข,ค) วัดกระวีศ เมืองตาก

(23 ต.ค. 114).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/2 (ก,ข,ค) การปฏิสังขรณ์วัดกระวีศราราม เมืองลพบุรี
(5 ก.ย. 114 - 31 มี.ค. 119).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/3 (ก,ข,ค) วัดกระวีศรารามลพบุรี (7 มี.ค. 119 -
31 มี.ค. 119).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/4 (ก,ข,ค) วัดกระษัตริราชราช กรุงเก่า
(7 ก.ย. 125 - 29 ก.ย. 125).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/8 (ก,ข,ค) วัดกลางในเมืองนครราชสีมา
(17 ต.ค. 125 - 7 ก.ย. 129).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/10 (ก,ข,ค) วัดกลางสมุทรปราการ พระครูพิพัฒน์
นิโรธอุปสมบทนายหมาโดยไม่มีใบอนุญาต (28 พ.ย. 128 - 13 ธ.ค. 128).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/13 (ก,ข,ค) ปฏิสังขรณ์วัดกัลยาณมิตร
(11 ก.ย. 115 - 28 ธ.ค. 118).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/14 (ก,ข,ค) เรื่องพระสงฆ์และพระอารามวัดกัลยาณมิตร
(18 ก.พ. 115 - 20 ก.พ. 115).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/16 (ก,ข,ค) รายงานมรรคนายกวัดกัลยาณมิตร
(14 พ.ค. 122 - 31 ก.ค. 129).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/18 (ก,ข,ค) รายงานมรรคนายกวัดกาญจนสิงหาสน
(4 ส.ค. 129 - 11 ส.ค. 129).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/25 (ก,ข,ค) วัดแก้วแจ่มฟ้า (วัดแก้วฟ้า) ถึงพระบรม
ราชโองการรัชกาลที่ 5 ย้ายวัดแก้วแจ่มฟ้า พ.ศ.2451 (ไม่มีวันที่).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/26 (ก,ข,ค) ที่กัลปนาสงฆ์วัดแก้วฟ้า
(13 ก.ย. 125 - 15 ก.ย. 125).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/27 (ก,ข,ค) จินล้าชำขอแลกเปลี่ยนที่ธรณีสงฆ์
วัดแก้วฟ้าจุฬามณี บางซื่อ (5 ก.พ. 125 - 6 ก.พ. 125).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/32 (ก,ข,ค) วัดเขมาภิรตาราม
(23 มี.ย. 119 - 26 มี.ย. 119).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/38 (ก,ข,ค) วัดคณิกาผล (30 ก.ย. 122 -
16 มี.ย. 124).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/40 (ก,ข,ค) วัดกุหลาบสวรรค์ (23 เม.ย. 122 -
20 มี.ย. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/42 (ก,ข,ค) วัดเครือวัลย์ วัดนาคกลาง วัดพระยาทำ
(5 ก.ย. 122 - 22 ธ.ค. 122).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/43 (ก,ข,ค) ปฏิสังขรณ์วัดเครือวัลย์
(12 มี.ย. 114 - 15 มี.ย. 114).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/4 (จ,ฉ,ช) ปฏิสังขรณ์ในบริเวณวัดจักรวรรดิ
ร.ศ.116 (3 ธ.ค. 116 - 22 ส.ค. 117).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/6 (จ,ฉ,ช) วัดจักรวรรดิราชาวาส
(15 ก.ค. 121 - 22 เม.ย. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/7 (จ,ฉ,ช) ที่ธรณีสงฆ์วัดจักรวรรดิราชาวาส
(6 ส.ค. 122 - 2 เม.ย. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/9 (จ,ฉ,ช) รายงานมรณายกวัดจันทรี เมืองชัยบุรี
(12 ก.ค. 126 - 12 ก.ย. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/11 (จ,ฉ,ช) รายงานมรณายกวัดจันทรสโมสร
(15 พ.ค. 122 - 11 เม.ย. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/12 (จ,ฉ,ช) หลวงอุกรปฏิสังขรณ์วัดจันทรสโมสร
(21 ก.ค. - 23 ก.ค. 122).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/17 (จ,ฉ,ช) นิจภัทร์วัดจุฬาทัศน์ธรรมสภาาราม
(4 พ.ค. 114 - 29 พ.ค. 114).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/18 (จ,ฉ,ช) ปฏิสังขรณ์วัดจุฬาทัศน์ธรรมสภาาราม
เกาะสีชัง (3 ก.ย. 129 - 30 ก.ย. 129).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/21 (จ,ฉ,ช) มรรคทายกวัดแจ้จ๊วน
แขวงเมืองนครเขื่อนขันธ์ (12 ส.ค. - 26 ส.ค. 123).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/22 (จ,ฉ,ช) รายงานมรรคทายกวัดแจ้จ๊วน
กรุงเทพฯ (7 ก.ค. 125 - 15 มี.ย. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/27 (จ,ฉ,ช) วัดช่องลม เมืองนครเขื่อนขันธ์
(1 ส.ค. 127 - 3 ส.ค. 127).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/29 (จ,ฉ,ช) วัดชนะสงคราม กรุงเทพฯ
(19 มี.ย. 128 - 14 ก.พ. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/33 (จ,ฉ,ช) รายงานมรรคทายกวัดชีโนรสาราม
(27 ส.ค. 122 - 6 ส.ค. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/37 (จ,ฉ,ช) กระเบื้องมุงหลังคาวัดชุมพลนิกายาราม
(6 พ.ย. 120 - 29 ก.ค. 127).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/40 (จ,ฉ,ช) วัดโชนาราม
(15 ส.ค. 116 - 30 มี.ค. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/43 (จ,ฉ,ช) ปฏิสังขรณ์วัดไชยพดุม,ลาดา
(23 ก.ค. 121 - 3 มี.ย. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/44 (จ,ฉ,ช) กิฎบขารวัดไชยมงคล (วัดข้างแสง)
(9 เม.ย. 123 - 4 พ.ค. 123).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/1 (ค,ต) รายงานมรรคทายกวัดดอกไม้ เมืองนคร
เขื่อนขันธ์ (7 ม.ค. 122 - 9 ส.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/6 (ค,ต) วัดควาคิ่งมี
(22 ม.ค. 124 - 29 ม.ค. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/7 (ค,ต) วัดคิสาณการาม
(5 ธ.ค. 124 - 6 ก.ค. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/8 (ค,ต) ที่ถ้ำปลานา สงฆ์วัดคิสาณการาม
(10 พ.ย. 125 - 13 พ.ย. 125).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/9 (ค,ค) รายงานมรรคทายก
 วัดศิลาทุการาม (22 ม.ค. 128 - 7 ก.พ. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/10 (ค,ค) ปฏิสังขรณ์พระระเบียงวัดกุสุตาราม
 (19 ธ.ค. 121 - 15 ต.ค. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/11 (ค,ค) รายงานมรรคทายกวัดกุสุตาราม
 (29 มี.ย. 126 - 14 ก.ย. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/13 (ค,ค) ซ่อมแซมโบสถ์วัดตลาดใต้ แขวงเมือง
 ประทุมธานี (16 ก.ย. 122 - 3 มี.ค. 122).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/23 (ค,ค) เวชยาจักรวัดใต้ เมืองไชยาขอรับเงิน
 ค่ากัลปนาในที่ทุ่งเลขทุบาค (15 ธ.ค. 125 - 24 ธ.ค. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/36 (ค,ค) ปฏิสังขรณ์วัดเทพเทรินทราวาศ
 (11 ส.ค. 120 - 12 ม.ค. 127).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/37 (ค,ค) พระอมราภิรักษ์ชิตไปตั้งกากับพระมหากวี
 วัดเทพศิรินทร์ (20 มี.ย. 129 - 24 ส.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/38 (ค,ค) วัดเกาะราชกุญชร
 (27 พ.ย. 121 - 3 ก.พ. 124).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/1 (ธ,น) วัดธรรมามูล เมืองไทรยนาท
 (29 ธ.ค. 125 - 30 ธ.ค. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/2 (ธ,น) วัดธรรมจักราช แขวงกรุงเก่ายกเป็น
 วัดหลวง.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/10 (ธ,น) วัดนรนาถ (17 พ.ค. 118).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/11 (ธ,น) อุโบสถวัดกนวนนรศิริพิง
 (6 ก.ย. 119 - 15 ก.ย. 119).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/12 (ธ,น) วัดกนวนนรศิริ
 (31 ธ.ค. 121 - 11 พ.ย. 126).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/16 (ช,น) รายงานมรรคทายก
วัดน้อยนางหงษ์ กรุงเทพฯ (20 เม.ย. 130 - 16 พ.ค. 130).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/20 (ช,น) รายงานมรรคทายกวัดนาคกลาง ชนบุรี
(31 ก.ค. 126 - 23 ก.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/21 (ช,น) วัดนางชี (28 มี.ค. 119 - 12 ก.ย. 124).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/22 (ช,น) วัดนางนอง
(10 ส.ค. 124 - 12 ส.ค. 124).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/25 (ช,น) วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ
(8 พ.ย. 114 - 11 พ.ย. 114).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/26 (ช,น) วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ
(17 มี.ย. 117).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/28 (ช,น) ของถวายวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ
(21 เม.ย. 120 - 8 ก.ย. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/30 (ช,น) พระราชทานเงินบำรุงวัดนิเวศน์ธรรม
ประวัติ และวัดสุวรรณคาราราม (10 ก.ย. 127 - 16 ก.ย. 127).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/1 (บ) รายงานมรรคทายกวัดบพิตรภิมุข
(5 มี.ย. 122 - 17 พ.ค. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/2 (บ) ปฏิสังขรณ์วัดบพิตรภิมุข
(19 ก.ย. 122 - 20 พ.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/3 (บ) วัดบพิตรภิมุข
(29 มี.ค. 122 - 31 มี.ค. 122).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/6 (บ) วัดบรมนิวาส
(27 พ.ค. 125 - 13 ส.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/8 (บ) วัดบรมวงษ์อิศรวราราม กรุงเทพฯ
(13 พ.ค. 120 - 24 มี.ย. 128).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/10 (บ) พระสงฆ์และอารามวัด
บวรนิเวศน์ (3 พ.ศ. 112 - 15 ก.ย. 117).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/11 (บ) ให้อภัยวัดร้างขึ้นมาขึ้นวัดบวรนิเวศน์
(17 เม.ย. 118 - 19 เม.ย. 118).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/13 (บ) วัดบวรนิเวศ
(18 ก.ย. 120 - 6 ก.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/15 (บ) รายงานมรรคทายกวัดบวรมงคล
(17 เม.ย. 128 - 5 ม.ย. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/18 (บ) รายงานมรรคทายกวัดบัวแก้วศรีธำมา
เมืองมื่นบุรี (13 ธ.ค. 126 - 15 ส.ค. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/21 (บ) วัดบางฝั่ง เมืองนครเขื่อนขันธ์
(14 ม.ค. 122 - 7 พ.ค. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/24 (บ) วัดบางหลวงในแขวงเมืองประทุมธานี
(26 ก.ค. 125 - 19 ก.ย. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/40 (บ) ที่ดินวัดบุคโล (ร.ศ. 124).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/43 (บ) รายงานมรรคทายกวัดบุปผาราม
(30 พ.ศ. 122 - 12ค.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/46 (บ) พระสงฆ์มาอยู่วัดเบญจมบพิตร
(16 พ.ย. 118 - 1 พ.ค. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/49 (บ) วัดเบญจมบพิตร
(28 ม.ค. 118 - 15 มี.ค. 118).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/50 (บ) วัดเบญจมบพิตร ผู้มีชื่อถวายเงินและของ
ในการสร้างวัดเบญจมบพิตร (31 ม.ค. 118 - 27 มี.ค. 119).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/55 (บ) วัดเบญจมบพิตร หนังสือรายการพระราช
กุศลในการสถาปนาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ภาคที่ 2 รัตนโกสินทรศก 119,
ภาคที่ 3 ร.ศ. 120.

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/51 (บ) เบ็ดเตล็ดต่าง ๆ
 วัดเบญจมบพิตร (ม.ค. 118 - 9 เม.ย. 127).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/53 (บ) วัดเบญจมบพิตร (ร.ศ. 118).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/56 (บ) ปฏิสังขรณ์และซ่อมแซมโบสถ์ในบริเวณวัด
 (4 เม.ย. 119 - 11 ธ.ค. 127).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/57 (บ) ก่อพระเจดีย์ทรายวัดเบญจมบพิตร
 (5 เม.ย. 119).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/58 (บ) วัดเบญจมบพิตร เจ้านายข้าราชการและ
 ราษฎรถวายของช่วยในการก่อสร้างวัดเบญจมบพิตร
 (17 เม.ย. 119 - 31 มี.ค. 122).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/59 (บ) วัดเบญจมบพิตร การก่อพระเจดีย์ทรายวัด
 เบญจมบพิตร (21 เม.ย. 119 - 18 เม.ย. 122).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/61 (บ) วัดเบญจมบพิตร ร.ศ.119.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/70 (บ) วัดเบญจมบพิตร ถวายเงินบำรุงวัดเบญจมบพิตร
 (18 ก.ค. 119 - 6 ม.ค. 122).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/71 (บ) วัดเบญจมบพิตร ถวายที่ดินและสิ่งของ
 ทองรูปพรรณ (21 - 24 ก.ค. 119).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/72 (บ) วัดเบญจมบพิตร การก่อสร้างกุฏิศาลา
 และพระบรมราชูปถัมภ์ที่ศาลานั้น ๆ เป็นของสงฆ์และมีการฉลอง
 (24 ก.ค. 119 - 8 ก.พ. 127).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/73 (บ) วัดเบญจมบพิตร โอนวัดใกล้เคียงสวนดุสิต
 ไปขึ้นวัดเบญจมบพิตร (31 ค.ค. - 2 พ.ย. 119).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/74 (บ) วัดเบญจมบพิตร (ร.ศ.119).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/75 (บ) วัดเบญจมบพิตร รายการพระราชกุศล
 กับการสถาปนาวัดเบญจมบพิตร (10 ธ.ค. 119 - 3 ส.ค. 120).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/77 (บ) วัดเบญจมบพิตร 1. บุญเจ้าวัด
เบญจมบพิตร แลเงินและรายได้ในการออกธรรมา (10 ธ.ค. 119 - 26 มี.ค. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/83 (บ) วัดเบญจมบพิตร ศีลาพระคัมโปสถวัดเบญจมบพิตร
(18 เม.ย. 120 - 5 ก.ย. 124).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/85 (บ) วัดเบญจมบพิตร ตรวจการก่อสร้างวัดเบญจฯ
(31 ก.ค. 120 - 29 พ.ย. 127).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/88 (บ) กิจการวัดเบญจมบพิตร (15 พ.ย. 120 -
19 พ.ย. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/89 (บ) วัดเบญจมบพิตร สั่งซื้อเครื่องบริวาร กุฏิวัด
เบญจมบพิตร (25 พ.ย. 120 - 5 พ.ย. 123).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/99 (บ) สามเษภวัดเบญจมบพิตร ออกไปรักษาตัวที่ถ้ำราชา
(25 เม.ย. 121 - 11 ก.พ. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/100 (บ) สหพันธ์ชาวมคลอง หอระฆัง บวรวงษ์
วัดเบญจมบพิตร (26 เม.ย. 121 - 6 ธ.ค. 121).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/101 (บ) หล่อเหล็กไว้วัดเบญจมบพิตร (27 เม.ย. 121 -
28 เม.ย. 122).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/103 (บ) เบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับวัดเบญจมบพิตร
(28 ธ.ค. 121 - 11 เม.ย. 124).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/106 (บ) ใบประกาศถวายวัตถุในงานกรฐินวัดเบญจมบพิตร
เบ็ดเตล็ด ปี 122.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/107 (บ) วัดเบญจมบพิตร (ร.ศ. 123).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/111 (บ) ฐานชายของหลวงวัดเบญจมบพิตร
(22 ธ.ค. 126 - 23 ม.ค. 128).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/114 (บ) วัดเบญจมบพิตร (ร.ก.128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/119 (บ) บัญชีรายพระนามและนามผู้ที่ได้รับเข็มโปเจียม (ม.ท.).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/122 (บ) วัดโสมสวลีสามเสน (1 พ.ย. 124 - 19 ธ.ค. 126).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/2 (ภ,ม,ย) รายงานมรดกทายาทวัดกัลป์คิโนารต (18 พ.ค. 122 - 23 ก.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/3 (ภ,ม,ย) ปฏิสังขรณ์วัดกุฎีเขาทอง, กรุงเทพฯ (28 เม.ย. 123 - 3 ก.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/7 (ภ,ม,ย) วัดมงคลสมาคม (25 ธ.ค. 121 - 5 ก.ค. 123).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/11 (ภ,ม,ย) ที่ธรณีสงฆ์วัดม่วงแค (15 - 17 ก.ย.120).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/12 (ภ,ม,ย) วัดมหรณพาราม กรุงเทพฯ (29 ก.ย. 121 - 14 ส.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/13 (ภ,ม,ย) การก่อสร้างพระเมรุฤๅณาจารย์วัดกู่ในวัดพระมหาธาตุ (11 ก.พ. 113 - 29 มี.ย. 118).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/14 (ภ,ม,ย) โครงการปฏิสังขรณ์วัดมหาธาตุ (13 มี.ค. 113 - 27 ก.พ. 117).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/18 (ภ,ม,ย) วัดมหาธาตุ (5 - 10 ธ.ค. 110).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/19 (ภ,ม,ย) รายงานมรดกทายาทวัดมหาธาตุ (16 มี.ย. 122 - 12 ธ.ค. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/22 (ภ,ม,ย) รายงานมรดกทายาทวัดมหาพฤฒาราม (13 มี.ย. 122 - 11 ก.ค. 129).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/24 (ภ,ม,ย) วัดมหาพฤฒาราม

(15 ต.ค. 124 - 27 ม.ค. 143)

- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/26 (ภ,ม,ย) จ่ายเงินปฏิสังขรณ์วัดมหาสมณาราม
เมืองเพชรบุรี (6 ก.พ. 118 - 29 พ.ค. 122).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/29 (ภ,ม,ย) วัดมุลจินดาราม (2 มี.ค. 121 - 31
มี.ค. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/30 (ภ,ม,ย) วัดโมฬีโลกยาราม (27 ต.ค. 121 -
30 มี.ค. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/31 (ภ,ม,ย) รายงานมรรคทายกวัดโมฬีโลกยาราม
(30 เม.ย. 122 - 5 ก.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/33 (ภ,ม,ย) รายงานมรรคทายกวัดียง บางจาก
กรุงเทพฯ (25 พ.ค. 129 - 28 พ.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/35 (ภ,ม,ย) รายงานมรรคทายกวัดยานนาวา
(14 ก.ค. 122 - 20 ก.ย. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/36 (ภ,ม,ย) วัดยานนาวา (15 ก.ค. 122 -
5 มี.ค. 127).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/37 (ภ,ม,ย) มริษัทเรือเมล์จีนสยามเช่าที่ดิน
วัดยานนาวา (8 ก.ค. 128 - 10 ก.ค. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/31 (พ) วัดพระปฐมเจดีย์ เมืองนครไชยศรี
(16 พ.ค. 118).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/32 (พ) ซ่อมพระปฐม และวัดพระปฐมเจดีย์
(29 ม.ค. 121 - 3 พ.ย. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/33 (พ) รายงานพระมงคลพิพจน์ปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปบาท
(8 เม.ย. 112 - 15 พ.ค. 129).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/34 (พ) ปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปบาท

(18 ม.ค. 112 - 4 ม.ค. 114).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/36 (พ) ปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปบาทบน (สระบุรี)

(16 มี.ย. 117 - 26 มี.ย. 127).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/37 (พ) การปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปบาท (31 มี.ค. 117 -

17 ม.ค. 119).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/38 (พ) วัดพระพุทธไสยาสน์ เมืองเพชรบุรี

(11 ก.พ. 123 - 2 มี.ค. 127).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/39 (พ) วัดพระยาท่า ชนบุรี (27 ก.ค. 126 -

2 ก.ค. 129).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/44 (ต) ปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุจะขอให้เงิน

คานแรงเลขชาพระโยมสงฆ์เมืองพิบูลย์โลกย์ (10 ม.ค. 116 - 12 ม.ค. 116).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/45 (พ) วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเมืองพิบูลย์โลกย์

(27 ต.ค. 120 - 8 พ.ย. 126).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/46 (พ) ปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีเกาะ

เอกศก จุลศักราช 1241 (2422).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/47 (พ) วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (16 ก.พ. 113 -

16 เม.ย. 114).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/48 (พ) วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (3 พ.ค. 120 -

21 ก.พ. 128).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/49 (พ) จดหมายเหตุปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

สมัยรัชกาลที่ 3 (ม.ท.).

____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/51 (พ) ปฏิสังขรณ์วัดพลับพลาชัย (2 ส.ค. 124 -

11 ต.ค. 129).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/52 (พ) วัดลัคน์ลาชัย
(10 พ.ค. 125 - 23 ส.ค. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/56 (พ) การปฏิสังขรณ์และสร้างโรงเรียนวัดพิไชยญาติการาม (30 เม.ย. 115 - 26 มี.ค. 116).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/58 (พ) วัดพิไชยญาติการาม (ร.ศ. 120).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/59 (พ) รายงานมรคทายกวัดพิไชยญาติการาม กรุงเทพฯ (27 ก.ย. 129 - 8 ต.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/66 (พ) ขอดวายพระราชกุศลในการปฏิสังขรณ์วัดแลโรงเรียนวัดโพธาราม ปากน้ำโพ กับขอทำโรงแถวเพื่อเป็นประโยชน์แก่วัดด้วย (24 พ.ย. 118 - 27 พ.ย. 118).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/67 (พ) พระครูธรรมจริกวงษ์ศิริเชษฐ์ ขออนุญาตสร้างโรงแถวในที่ธรณีสงฆ์ วัดโพธาราม (19 ก.ย. 120 - 4 เม.ย. 122).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/68 (พ) รายงานมรคทายกวัดโพธาราม เมืองนครสวรรค์ (23 เม.ย. 128 - 18 ส.ค. 128).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/73 (พ) ขอทำวิสุงคามสีมาและผูกพัทธสีมา วัดโพธิ์นิมิตร (25 ต.ค. 109 - 4 ม.ค. 110).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/74 (พ) พระสงฆ์และอารามวัดโพธิ์เผือก (30 ธ.ค. 112 - 13 ม.ค. 115).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/75 (พ) ที่ธรณีสงฆ์วัดโพธิ์เผือก เมืองนนทบุรี (14 ก.ค. 126 - 17 ก.ค. 126).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.6/80 (พ) วัดโพธิ์ทผลเจริญ (ส.ค. 120).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.8.2/1 พระสงฆ์และอาราม แผนกจัดการปฏิสังขรณ์ปี 109-110 (24 มี.ค. 108 - 8 ม.ค. 110).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.8.2/2 บานูชีวิตและพระสงฆ์ในกรุง
 แลหัวเมือง ร.ศ. 109-110.
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.8.2/4 พระอารามกรุนหลวง มีรายพระนามและนามผู้สร้าง
 และปฏิสังขรณ์ (10 ก.ย. 119).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.8.3/1 เงินกัลปนาสงฆ์และพระอารามต่าง ๆ
 (25 ส.ค. 120 - 4 เม.ย. 121).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.8.3/2 เงินบำรุงพระอาราม (เลขข้าพระ)
 (11 ม.ค. 120 - 17 พ.ค. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.8.3/3 จัดผลประโยชน์ในที่วัดร้าง แขวงกรุงเก่า
 (12 ก.ค. 121 - 16 มี.ย. 123).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.8.3/4 ส่วนยงทาพระ (11 มี.ค. 122 - 15 เม.ย. 122).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.8.3/5 รถไฟท่าจีนตัดทางผ่านเข้าไปในที่ธรณีสงฆ์
 (23-24 ม.ค. 122).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.8.3/6 เงินกัลปนาวัดร้าง (31 มี.ค. 123 - 7 เม.ย.
 123).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.8.3/8 ขออนุญาตเงินพระราชาศฤงคารให้ถือจ่ายมาสำรองค่าว่า-
 ความเรือที่ธรณีสงฆ์ (7 - 17 มี.ค. 124).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.8.6/3 ประกาศทรงมติเทียบพระสงฆ์วัดคณะสงกรรม กับให้
 พระสงฆ์อารามต่าง ๆ รักษาพระอารามให้เรียบร้อย (18 พ.ค. 118).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 15/1 ทรงพระราชอุทิศถวายเงินวัดบวรนิเวศ
 (3 มี.ค. 114 - 3 ค.ค. 122).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.15/2 เงินทรงพระราชอุทิศถวายพระสงฆ์แลบำรุงพระอาราม
 (1 เม.ย. 120 - 1 ส.ค. 120).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.15/3 นิตยภัตพระสงฆ์ (19 พ.ค. 120 - 24 ก.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.15/4 พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัญญา ทรงอุทิศเงินและยาบำรุงพระพุทธรูปสำเนา (ร.ศ. 125).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.25/1 ขอมังคัมสำหรับมรรคทายก จัดเรื่องเงินกลับนา (16 พ.ค. 121 - 23 พ.ค. 127).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.25/2 มรรคทายก (21 พ.ค. 121 - 29 ก.ย. 126).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.25/3 รายงานมรรคทายก (ร.ศ. 122 - 22 มี.ค. 129).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.29/2 กระทรวงธรรมการถวายเลขข้าพระวัดสุทัศน์ และจะขอเบิกเงินต่อกระทรวงพระคลังไปใช้ในการรักษาวัด ร.ศ. 117, 118 (5 ก.พ. 117 - 28 เม.ย. 118).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.29/1 พระองค์เจ้าพรอรุณ ถวายเลขวัดราชบพิตร และคิดจัดการเลขวัด ร.ศ. 117, 118 (26 ธ.ค. 117 - 25 ต.ค. 118).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.1/2 จักราชการในกระทรวงธรรมการ และเปลี่ยนนามกรมสังฆการี เป็นกรมสังฆาธิการ และกรมพระอาราม เบนกรมกลับนา กับขอพิมพ์งบประมาณ (1 พ.ค. 2454 - 25 มี.ย. 2462).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.1/14 รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 5 ประจำพระพุทธศักราช ศก 2455
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/1 ที่ธรณีสงฆ์วัดอัมพวันอภิหาราม เมืองสมุทรสงคราม (23 ก.พ. 2453).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/2 ที่ธรณีสงฆ์วัดเบญจมบพิตร (28 ก.พ. 2453 - 29 ก.ค. 2462).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/4 ที่ดินสำหรับทำวังสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต (26 ก.พ. 2454).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/7 ที่วัดสี่สิ่ง วัดโคกโพธาราม จังหวัดนครปฐม (มี.ค. 2454).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/8 ที่วัดสี่สิ่ง วัดพระเชตุพน กรุงเทพฯ ฯ (14 พ.ค.2455).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/13 ที่วัดสี่สิ่ง วัดอินทาราม ตำบลบางขุนพรหม ฯลฯ (17 - 30 ก.พ. 2456).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/14 เจ้าบุญญาทวงษ์มาบิต ขอพระราชทานถวายวัดหลวง บุญญาทวงษ์มาบิต เป็นพระอารามหลวง (23 ก.ย. - 4 ต.ค. 2458).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/15 ยกที่ดินและที่ดินถวายเป็นสมบัติของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (29 ธ.ค. 2458).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/17 ที่วัดสี่สิ่ง วัดอินทาราม ในคลองบางกอกใหญ่ (7 - 21 ส.ค. 2459).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/18 ที่วัดสี่สิ่ง วัดเทวราชกุญชร (29-30 ส.ค. 2459).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/19 ขอพระบรมราชานุญาตทำการแลกเปลี่ยนที่วัดมอญกับกระทรวงทหารเรือ (15-18 มี.ย. 2461).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/20 ทรงอุทิศที่ดินตำบลท่าหิน จ.ว. พระประแดง ซึ่งติดต่อกับวัดโมกข์ให้แก่วัดโมกข์ (20 ส.ค. 2462 - 7 ก.ย. 2463).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/23 ขอเช่าที่ดินวัดโชตนาราม (วัดพระยาไกร) พระนคร (10 ส.ค. - 2 ก.ย. 2464).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/24 ที่วัดสี่สิ่ง วัดเทพธิดา และ วัดราชนัคคา (14-21 ก.ย. 2464).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/26 ที่วัดสี่สิ่ง วัดสร้อยทอง ตำบลบางซื่อ (13-26 พ.ค. 2465).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/27 นางลิ้นจี่ ชยากร ขอซื้อที่วัดสี่สิ่ง วัดโสมนัส-วรวิหาร (6 ก.ค. 2465).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/28 ที่มรณังส่งวัดคัมภีร์นิเวศ
 กรุงเทพฯ (21 ส.ค. - 4 ก.ย. 2465).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/34 ที่มรณังส่งวัดหงษ์ทอง, วัดระนาม และวัดอมรเพ
 (21-30 พ.ค. 2467).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.9.2/37 ที่มรณังส่งวัดชีภูถิล, วัดสนาม และวัดละมุดเหนือ
 จ.ว. นนทบุรี (13 ก.ย. - 30 มี.ค. 2467).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.12/25 ถอนพระสงฆ์ออกจากวัดวงษ์มุลิวินัย ไปสมทบวัดอื่น
 มอบวัดให้กระทรวงทหารเรือรักษา (4 เม.ย. - 25 พ.ค. 2459).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.12/26 ขอพระบรมราชูปถัมภ์ถวายเงินตั้งเป็นหนี้กระทรวง
 พระคลังมหาสมบัติในการที่ยืมไปทำวัดปริยายก (11 - 30 ส.ค. 2459).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.12/5 เงินประจำปีสำหรับบำรุงพระอารามต่าง ๆ
 (9 ก.พ. 2454 - 19 เม.ย. 2455).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.17/8 พระสงฆ์ทำการค้าขาย (29 เม.ย. - 6 พ.ค. 2457).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.17/13 ยึดทรัพย์สินพระภิกษุสงฆ์หลายราย (25 พ.ค. -
 1 มี.ย. 2465).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6-7 ศ.20/1 ที่มรณังส่งวัดศรีสุริยวงศ์ จ.ว. ราชบุรี
 (26 ม.ค. 2467 - 5 ส.ค. 2470).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6-7 ศ.20/3 ที่มรณังส่งวัดโสมนัสวิหาร (20 ก.พ. 2468 -
 29 พ.ค. 2469).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6-7 ศ.20/10 ที่มรณังส่ง และที่สุสานวัดเทพศิรินทร์
 (10-21 ก.พ. 2469).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6-7 ศ.20/13 ที่มรณังส่งวัดสุทธาราม ธนบุรี (2-12 ธ.ค. 2470).
- ____. เอกสารรัชกาลที่ 6-7 ศ.20/14 ที่วัดร้าง และการจดทะเบียน ที่ดินของสาธุสมมติ
 (30 มี.ค. 2470 - 1 เม.ย. 2475).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 ศ.1/37 เงินศาสนสมบัติ (24 ก.พ. - 5 มี.ค. 2474).

____. เอกสารรัชกาลที่ 7 ศ.1/23 รายงานการพระศาสนา ฉบับที่ 4 พุทธศักราช 2472.

หอวาริชญา. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5 เลขที่ 689 มี.ค. 33/24 บัญชีหญิงที่รับใช้พระวชิราวุธ จ.ศ. 1248.

กองศาสนสมบัติ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ บัญชีอัตรานิตยภัตพระสมณศักดิ์และพระสังฆาธิการ (อัคราเนนา) (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์)

ฝ่ายการเงินและบัญชี สำนักงานศาสนสมบัติ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
รายละเอียดเงินผลประโยชน์วัดปี วันที่ 31 ธันวาคม ปี 2520-2523.

ฝ่ายข้อมูลสถิติ กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ แบบสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับ
ประวัติวัด (แบบ สมว.2) (เฉพาะวัดใน กทม. สำรวจเมื่อ ก.ย. 2519 - ธ.ค. 2520).

ฝ่ายข้อมูลและสถิติ กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ แบบสำรวจข้อมูล
เกี่ยวกับวัด (แบบ สมว.1) (เฉพาะวัดใน กทม.) สำรวจเมื่อ ก.ย. 2519 - ธ.ค. 2520.

ฝ่ายจัดผลประโยชน์ศาสนสมบัติ สำนักงานศาสนสมบัติ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
คำสั่งแจงประกอบคำขอเปลี่ยนแปลงการกำหนดตำแหน่ง ลำดับที่.... ตำแหน่ง เลขที่
๖5 นายทูลแก้ว ถัดซ้าย ขอกำหนดตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายจัดการศาสนสมบัติส่วนภูมิภาค
เป็นระดับสูงขึ้น คือจากเจ้าหน้าที่จัดผลประโยชน์ 6 ระดับ 6 เป็นเจ้าหน้าที่จัดผล
ประโยชน์ 7 ระดับ 7 (อัคราเนนา) [ม.ป.ป.]

ฝ่ายจัดผลประโยชน์ศาสนสมบัติ สำนักงานศาสนสมบัติ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
คำชี้แจงประกอบคำขอเปลี่ยนแปลงการกำหนดตำแหน่ง ลำดับที่ ... ตำแหน่งเลขที่
165 นายทูลแก้ว กัดดีย์ ขอกำหนดตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายจัดประโยชน์ศาสนสมบัติส่วน
กลาง เป็นระดับสูงขึ้น คือ จากเจ้าหน้าที่จัดผลประโยชน์ 6 ระดับ 6 เป็นเจ้าหน้าที่
จัดผลประโยชน์ 7 ระดับ 7 (อัคราเนา) (ไม่ปรากฏที่พิมพ์)

ฝ่ายจัดผลประโยชน์ศาสนสมบัติของวัดใน ส่วนกลาง (กทม.) สำนักงานศาสนสมบัติ
กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ สำเนาระเบียบการจ่ายเงินผลประโยชน์
ของวัด พุทธศักราช 2498 (อัคราเนา).

ฝ่ายจัดผลประโยชน์ศาสนสมบัติของวัดใน ส่วนกลาง (กทม.) สำนักงานศาสนสมบัติ กรมการศาสนา
กระทรวงศึกษาธิการ บัญชีแบ่งเขตการจัดประโยชน์ (อัคราเนา) (ไม่ปรากฏที่พิมพ์).

ฝ่ายจัดผลประโยชน์ศาสนสมบัติกลางใน ส่วนกลาง สำนักงานศาสนสมบัติ กรมการศาสนา
กระทรวงศึกษาธิการ รายละเอียดการจัดประโยชน์ศาสนสมบัติกลางใน ส่วนกลาง
(อัคราเนา) (ไม่ปรากฏที่พิมพ์).

ฝ่ายจัดประโยชน์ส่วนภูมิภาค สำนักงานศาสนสมบัติ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
วัดร้างที่ประกาศขึ้นเป็นวัดที่มีพระสงฆ์ (ไม่ปรากฏที่พิมพ์).

ฝ่ายจัดผลประโยชน์ศาสนสมบัติกลางในภูมิภาค สำนักงานศาสนสมบัติ กรมการศาสนา
กระทรวงศึกษาธิการ บัญชีจำนวนวัดร้างและจำนวนคินของศาสนสมบัติกลางตั้งแต่ปี
2517-2522 (อัคราเนา).

ฝ่ายทะเบียนและสัญญา สำนักงานศาสนสมบัติ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
ทะเบียนการเช่า เล่มที่ 1-79.1

ฝ่ายทะเบียนและสัญญา สำนักงานศาสนสมบัติ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
บัญชีโฉนดที่ดินวัด จังหวัดพระนคร เล่ม 1-2 (ก-พ และ พ-อ) และบัญชีโฉนด
ที่ดินวัด จังหวัดชลบุรี เล่ม 1-2 (ก-ม และ ย-อ)

ฝ่ายวิจัย กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ การจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการจัดประโยชน์ศาสนสมบัติกลางและศาสนสมบัติของวัดในส่วนภูมิภาค พ.ศ. - จ.ศ. 2517 (อัครสาเนา).

2. เอกสารค้นคว้าเพิ่มเติม

การศาสนา, กรม รายงานการศาสนา ประจำปี 2506-2519

การศาสนา, กรม รายงานการศาสนา ประจำปี 2520-2522 (สังคัม'20-22)

การศาสนา, กรม รายงานการศาสนา ประจำปี 2523 (สังคัม'23) (ฉบับอัครสาเนา)

การศาสนา, กรม วัดหัวพระราชอาณาจักร พ.ศ. 2521 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2522

การศาสนา, กรม แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 1 - 30 (พ.ศ. 2456-2485)

โครงการและงบประมาณ, ฝ่าย กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ งบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลาง พ.ศ. 2511 และ พ.ศ. 2520-2523 (เอกสารอัครโรเนียว)

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร บัญชีเอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ จ.ศ. 2519 คำนำเอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (กรมการ) ในสมัย ร. 5 (อัครสาเนา)

คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ความทรงจำ อนุبری : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2513

คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, ศาสนสมบัติ เล่ม 7 พระนคร : องค์การค้ำของคุรุสภา, 2504

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2367-2394 (พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงวางขานุประพัทธ์ (ตาดสนิทวงศ์ ณ ออยุธยา) วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2481 ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร), 2481

ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ (ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิง
พระศพสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสีริ) ณ. เมรุหน้า
พลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 23 เมษายน พุทธศักราช 2517)
กรุงเทพมหานคร : หจก. กวีพร, 2517

ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2401-2404 พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504

ประชุมพระตำราบรมราชูทิศเพื่อถึลปนา สมัยอยุธยา ภาค 1 คณะกรรมการ จัดพิมพ์เอกสาร
ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี, พระนคร :
โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2510

पालเลกวัช เล่าเรื่องเมืองไทย เล่ม 2, แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร พระนคร :
สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2516.

พระราชปจฉาในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชการที่ 1 - รัชกาลที่ 5 เล่ม 2 พระนคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2513

พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราช-
วิทยาลัย, 2521

พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมากับสมเด็จพระมหา-
สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.7)
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจกเนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราช
กุศลสนองพระเดชพระคุณ ในวันตรงกับวันเสด็จสวรรคต ที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2472
พระนคร : พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนาการ, 2472

ไพโรจน์ กิตติไชนธ์ ประมวลระเบียบ กรมการศาสนา พ.ศ. 2516 กรุงเทพมหานคร

[ม.ป.ท., ม.ป.ป.]

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา, ประมวลพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวิชิรญาณวโรรส การคณะสงฆ์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย
ในพระบรมราชูปถัมภ์พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ ครบ 50 ปี แคว้นสิ้นพระชนม์ แห่ง
สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวิชิรญาณวโรรส วันที่ 1-7 ส.ค. พุทธศักราช 2514)
พระนคร : โรงพิมพ์ศรีสวัสดิการ, 2514

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา, วินัยมุข เล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่ 31
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2519

ศิลปากร, กรม เรื่องกฎหมายสามทรวง กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่, กรุงเทพมหานคร :
พิมพ์ที่ห้างหุ้นส่วนจำกัด อุดมศึกษา, 2521

ศิลปากร, กรม เอกสารของครอว์ฟอร์ด แปลโดย ไพโรจน์ เกษแม่นกิจ นครหลวง-
กรุงเทพธนบุรี : โรงพิมพ์การศาสนา, 2515

ศูนย์สุโขทัยศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก จารึกสุโขทัย พิษณุโลก : แผนก
เอกสารและการพิมพ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2520

3. เอกสารขึ้นรอง

การศาสนา, กรม กระทรวงศึกษาธิการ กรีนพระราชทานกรมการศาสนา (ทอค ณ.
วัชรบุรพาพิทยาคม อ. ท่าใหม่ จ. จันทบุรี 9 พฤศจิกายน 2523) กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์การศาสนา, 2523

ควอริช เวลด์ การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ แปลโดย กาญจน์ สมเกียรติ-
กุล และ บุษบา ชุมจันทร์ กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมนักคิดแห่งประเทศไทย,
2519

คำบรรยายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย เรื่องพระพุทธศาสนากับสังคมไทย ตอนที่ 2, พระนคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515

เคลาส์ เวก์ และ เคลาส์ โรสเซ็นแบร์ก (รวบรวม) เยอรมันเมืองไทย พระนคร :
สำนักพิมพ์เคล็คไทย, 2520

งานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ (12-18 พฤษภาคม 2500) พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสาร
การพิมพ์, 2500

จักรกฤษณ์ นรนิติคณาการ, ดร. บุคคลชั้นนำโครงสร้างแห่งอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย,
สำนักวิจัย สถาบันบริหารพัฒนาบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร : กุรุสภา, 2515.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ เศรษฐกิจศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ พิมพ์ที่ ทวีกิจการพิมพ์, 2524

ชัยอนันต์ สมุทวณิช ศึกษากับพัฒนาการของสังคมไทย กรุงเทพมหานคร : หงษ์หุ่นส่วนจำกัด
นำอักษรการพิมพ์, 2519

ชัย เรื่องศิลป์ ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 - 2453 คำนั่งคม พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์, 2519

ฉูคา ประภาพันธ์ ระบบเจ้าภายนายอากรสมัยกรุงเก่า ยุคต้น กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2524

คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ประชุมพระนิพนธ์เกี่ยวกับตำนาน
ทางพระพุทธศาสนา พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระเทพ คุุณาธาร
(พล ชินปุโถ) ณ. ฌาปนสถาน วัดพระพิเรนทร์ วันที่ 21 มีนาคม พุทธศักราช 2514,
พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2514

คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ สำส่นสมเด็จพระ เลม 7 พระนคร : องค์การค้ำ
กุรุสภา, 2504

ทำเนียบสมเด็จพระสังฆราชและพระอารามหลวง (ที่ระลึก พระราชบัญญัติโกศล (มาตุ)

วัดเทพศิรินทราวาส 5 ธันวาคม 2523 คุณชิน-คุณบุญศรี โสภณพิชิต จัดพิมพ์
น้อยกราย เป็นมุขิตาสักการะ) กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเซม, 2523

ธรรมรักษา พระไตรปิฎกฉบับทุกข์, กรุงเทพมหานคร : แสงรุ่งการพิมพ์, 2524

บรรพต วีระสีย์ สังคมาวิทยามานุษยวิทยา กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, 2519

บุญสนอง บุญโยทยาน, ดร. มนุษย์กับสังคม พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518

เบเนดิกต์, รุช วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย แปลและเรียบเรียงโดย พรณี
ฉัตรพลรักษ์ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจ้าพระยา, 2524

ประวัติวัดพระศรีมหาธาตุ (สำนักนายกรัฐมนตรี พิมพ์แจกในงานทอดพระกฐินพระราชทาน
ณ วัดพระศรีมหาธาตุ พุทธศักราช 2495) พระนคร : โรงพิมพ์ไทยบริการ,
2495

เคยียง พัฒนพิชัย ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย หนังสืออ่านประกอบการศึกษารายวิชา
ประวัติการปกครองของไทย วิทยาลัยวิชาการศึกษา ปทุมวัน, 2515 (อัครสำเนา)

พระประวัติสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (มหามกุฏราชวิทยาลัย
ในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ครบ 50 ปี แก้ววันสิ้นพระชนม์
แห่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วันที่ 1-7 ส.ค. พุทธ-
ศักราช 2514) พระนคร : มงคลการพิมพ์, 2514

พิทักษ์ สายฉัตร ประวัติวัดไทย และศิลปะไทยโบราณ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศึกษา
การพิมพ์, 2521

พุทธมณฑล (พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด จัดพิมพ์อนุสรณ์
คุณแม่ เจือ ชมะนันทน์ 6 พฤศจิกายน 2520 ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุ)
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิกุ, 2520

พุทธศาสนสถาน, กอง กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, วัดพัฒนา'23.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2523.

พุทธศาสนาในลานนาไทย การประชุมใหญ่สมัยที่ 13 องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก

24-29 พ.ย. 2523 เชียงใหม่ เชียงใหม่ : ทิพย์เนตรการพิมพ์, 2523

ฝรั่งเศส อุตารท์ ศาสนากับสังคมเอเชีย แปลโดย นันทร อ่อนคำ และเสรี พงศ์พิศ

กรุงเทพมหานคร : กองบรรณาธิการ ปาจารย์สาร, 2524

มหาวิทยาลัย, ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทยและลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ไทย

โดยสังเขป กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2521

เรียง อรรถวิบูลย์ พิธีกรรมนิยมสงฆ์ (อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระสุนทร-

ธรรมาจารย์ (บัว ชุมมธโร) ฉ. เมรุวัดอรุณราชวราราม วันอาทิตย์ที่ 9 ก.ค.

2515) นครหลวงกรุงเทพธนบุรี : ป. พิธินาคะการพิมพ์, 2515

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา พระมหาสมโณวาท พระนคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2518

ศิลปากร, กรม ประวัติวัดสังข์กระจาย พระนคร : โรงพิมพ์เศิวพร, 2510

ศรีบูรพา สนทนาเรื่องพุทธศาสนา พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร : สารศึกษาการพิมพ์,

2522

ส. ศิวรักษ์ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2525

ส. ศิวรักษ์ พูดไม่เข้าหูคน กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย พิมพ์ที่โรงพิมพ์

แสงรุ่งการพิมพ์, 2524

ส. ศิวรักษ์ ศาสนากับการพัฒนา พิมพ์ครั้งที่ 2 ทอมป์สันอนุสรณ์ วิทยาลัยพายัพ

เชียงใหม่ มกราคม 2524 [ม.ป.ป.]

ส. ศิวรักษ์ ศาสนากับสังคมไทย กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฟ้าสีโก พิมพ์ที่มิตรนราการ

พิมพ์, 2523

- สมสมัย ศรีศุทรพรหม โฉมหน้าศักดินาไทย กรุงเทพมหานคร : ชมรมหนังสือแสงตะวัน,
2518
- สวาท เสนาณรงค์, ศจ. ภูมิศาสตร์ประเทศไทย พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิช, 2521
- สุชีพ ปุณฺณภาพ พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์พิมพ์นามกุฎราชวิทยาลัย, 2524
- สุเทพ สุนทรเกสัช บรรณาธิการ. สังคมและวัฒนธรรมล้านนาไทย คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ : สยามการพิมพ์, 2523
- สุรพงษ์ ชัยนาม มากซ์ และสังคมนิยม กรุงเทพมหานคร : กองบรรณาธิการ
อาจารย์สาร, 2524
- เสีหื้อน สุภโสภณ ประวัติศาสตร์ไทยฉบับพัฒนาการ เล่ม 2 กรุงเทพมหานคร :
อักษรเจริญทัศน์, 2518
- อดิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. สังคมไทยในสมัยทวารวดีโกสินทร์ : พ.ศ. 2325-2416
แปลโดย ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข และพรณี สรงบุญมี กรุงเทพมหานคร :
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2518
- อังรี ปีเรน ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมยุโรปสมัยกลาง ฉัตรทิพย์ นาถสุภา
และคงศักดิ์ สันติพิทยวงษ์ บรรณาธิการแปลคำบรรยายประกอบการสอน
วิชาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2522 (อัคราเนา).

4. บทความวารสาร

- "กรุงรัตนโกสินทร์ 2325-2525." ศิลปากร ปีที่ 25 (มกราคม, 2525)
- "คำอ่านจารึกจังหวัดเชียงราย จ.ศ. 850 (พ.ศ. 2031)." ศิลปากร 7 (พฤษภาคม, 2506)
- ฉ่ำ ทองคำวรรณ อ่าน. "คำอ่านจารึกจังหวัดลำปาง จ.ศ. 838 (พ.ศ. 2019)." ศิลปากร 6(สิงหาคม พ.ศ. 2495).
- ฉ่ำ ทองคำวรรณ อ่าน. "คำอ่านจารึกพระแก้วคอนเท้า ลำปาง." ศิลปากร 6 (พฤศจิกายน, 2505)
- ฉ่ำ ทองคำวรรณ อ่าน. "คำอ่านศิลาจารึกที่วิหารวัดพระธาตุลำปางหลวง จ. ลำปาง (จ.ศ. 858)." ศิลปากร 4 (มกราคม, 2504)
- ฉ่ำ ทองคำวรรณ อ่าน. "คำอ่านศิลาจารึกวัดพระธาตุมุตตะ วันออกเฉียงเหนือ จังหวัดลำพูน จ.ศ. 862 (พ.ศ. 2043)." ศิลปากร 1(2501)
- ชลธิรา กลัดอ้อย. "ไตรภูมิพระร่วง : รากฐานของอุดมการณ์ทางการเมืองไทย." วารสารธรรมศาสตร์ 4 (มิถุนายน - กันยายน, 2517).
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. "พุทธศาสนาและการรวมอาณาจักรสมัยต้นอยุธยา." วารสารธรรมศาสตร์ 6:1 (มิถุนายน - กันยายน, 2519)
- ณรงค์ พวงพิศ. "พุทธศาสนากับการเมืองในประวัติศาสตร์ไทยบางตอน." วารสารประวัติศาสตร์ 5 (มกราคม - เมษายน, 2523)
- เดวิด เค. วย้อจ. "คณะสงฆ์เป็นเครื่องยกฐานะในสังคมไทยโบราณ." ศิลปากร 10 (พฤษภาคม, 2509)
- เต็ม มีเต็ม อ่าน. "คำอ่านศิลาจารึกเจ้าหมื่นสอมงคล." ศิลปากร 22 (พฤษภาคม, 2521)

เทิม มีเต็ม อ่าน ประสาน บุญประคอง ตรวจสอบและอธิบายคำ. "คำอ่านศิลาจารึก
ลพ/22 ได้จากวัดวิสุทธิธรรม อ. พะเยา เชียงราย." ศิลปากร
17 (พฤษภาคม, 2516)

เทิม มีเต็ม อ่าน ประสาน บุญประคอง ตรวจสอบและอธิบายคำ. "คำอ่านศิลาจารึก
ลพ/28 ได้มาจากเชียงราย ปัจจุบันอยู่ที่ลำพูน." ศิลปากร 18 (กรกฎาคม, 2517)

เทิม มีเต็ม อ่าน ประสาน บุญประคอง ตรวจสอบและอธิบายคำ. "คำอ่านศิลาจารึกวัด
เก้ายอด ลำพูน พ.ศ. 1919." ศิลปากร 18 (พฤษภาคม, 2517)

ธิดา สาระยา. "สภาพเศรษฐกิจของสังคมสุโขทัย." วารสารธรรมศาสตร์
7 (กรกฎาคม - กันยายน, 2520)

นฤมล ชีร์วัฒน์. "อิทธิพลของศาสนาและความเชื่อที่มีต่อความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์
อยุธยา" สะพานรวมบทความทางประวัติศาสตร์ แผนกประวัติศาสตร์ คณะอักษร-
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สันติพันธ์การพิมพ์,
2521

บัณฑิต จุลาลัย. "วัดวาอารามตึกแถว." จดหมายเหตุสภาวะแวดล้อม 5 (พฤศจิกายน,
2523)

ประเวศ ชำรงสุข. "บทบาทสถาบันสงฆ์กับการเมืองไทย." ปารจารย์สาร
8 (ตุลาคม - พฤศจิกายน, 2524)

ประสาน บุญประคอง อ่าน. "คำอ่านศิลาจารึกวัดศรีอุโมงค์ อ. พะเยา เชียงราย."
ศิลปากร 8 (มีนาคม, 2508)

ประสาน บุญประคอง อ่าน ดร. ประเสริฐ ณ นคร ตรวจสอบ. "คำอ่านจารึกวัดพระ
สิงห์เชียงใหม่." ศิลปากร 13 (มีนาคม, 2513)

ประสาน บุญประคอง อ่าน และอธิบายคำ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ให้คำปรึกษาและ
และตรวจแก้คำศัพท์โบราณ. "คำอ่านศิลาจารึกวัดศรีโคมคำ อ. พะเยา เชียงราย."
ศิลปากร 9 (พฤศจิกายน, 2508)

ประสาน บุญประคอง ฉาน และอภิมายกำ คร. ประเสริฐ ณาคร ให้คำปรึกษาและ
ตรวจแก้. "คำอ่านทีอจารย์กัศกร์อุโมงกำ อ. พะเยา เชียงราย."

ศิลปากร 9 (พฤษภาคม, 2508)

พรเพ็ญ ต้นตระกูล. "การเขียนประวัติศาสตร์ของ ชัย เรื่องศิลป์." รวมบทความ
ประวัติศาสตร์ 3 (พฤศจิกายน, 2524)

พิสิฐ เจริญวงศ์. "เมืองไทยและคนไทยในทศวรรษของฝรั่งสมัยคนกรุงเทพฯ."

ศิลปวัฒนธรรม 3 (พฤษภาคม, 2525)

สมเกียรติ วันทะนะ. "มองรัฐศาสตร์ไทย." สังคมศาสตร์ วารสารทางวิชาการ
4 (ตุลาคม 2523 - มีนาคม, 2524)

สมหมาย เปรมจิตต์. "ประวัติอักษรลานนาไทย." วารสารสังคมศาสตร์ วารสารทาง
วิชาการ 3 (ตุลาคม 2522 - มีนาคม, 2523)

สายชล วรรัตน์. "ละโว้ก่อนสมัยอยุธยา." รวมบทความประวัติศาสตร์ 2 (มกราคม,
2524)

สุชาย ทรัพย์รัตน์. "วิเคราะห์ "สภาพสังคมไทย" ด้วยวิธีการทางเศรษฐศาสตร์การเมือง."
วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง 1 (มกราคม - กุมภาพันธ์, 2524)

สุเนตร ชุตินทรานนท์. "พม่า : สถาบันกษัตริย์ vs. สถาบันสงฆ์." วารสารธรรมศาสตร์
10 (กันยายน, 2524)

สุรัสวดี เทวาลัย. "พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับ วิเทโศบายในการ
เปลี่ยนแปลงจิตสำนึก และการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ การนำการปกครองเหนือ
สังคมในประวัติศาสตร์ไทย." ปาจารย์สาร 9 (มกราคม, 2525)

สุนา คังคะสิงห์. "โฉมหน้าของพุทธศาสนาสังคมไทย จากอดีต...สู่ปัจจุบัน."
จุลสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 3 (มกราคม - เมษายน, 2523)

อานันท์ กาญจนพันธุ์. "การขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงในสังคมลานนาไทย (ระหว่าง
ปี พ.ศ. 2398-2520)." วารสารสังคมศาสตร์ - วารสารทางวิชาการ
3 (ตุลาคม, 2522 - มีนาคม, 2523)

อานันท์ กาญจนพันธุ์. "แรงงานในประวัติศาสตร์ล้านนาไทย." วารสารสังคมนิยมศาสตร์
วารสารทางวิชาการ 3 (เมษายน - กันยายน, 2522)

อันส์ เพนซ์ อาน. "คำจารึกวัดบ้านยางหมากบวง (พ.ศ. 2022)." ศิลปากร
20 (กันยายน, 2519)

อันส์ เพนซ์ อาน. "ศิลาจารึกวันพันเตาเชียงใหม่ (พ.ศ. 2066)." ศิลปากร
19 (กรกฎาคม, 2518)

5. วิทยานิพนธ์และเอกสารอื่น

นฤมล ชีร์วัฒน์. "พระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว."
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2525

นันทนา วัฒนสุข. "บทบาทของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เกี่ยวกับ
ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชา
ประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516

นิตี เอี้ยวศรีวงศ์. วัฒนธรรมการผูกพันวรรณกรรมรัตนโกสินทร์ (เอกสารวิชาการ
หมายเลข 20 เพื่อประกอบการสัมมนา ส่องศตวรรษรัตนโกสินทร์ : ความเปลี่ยนแปลง
ของสังคมไทย จัดโดยสถาบันไทยคดีศึกษาและอื่น ๆ 3-5 กุมภาพันธ์ 2525
กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525)
(อัครสำเนา)

เนตรนภิส นาควัชระ, ปิยนารถ บุนนาค และบัณฑิต จุลาสัย. "รายงานวิจัยเรื่องการศึกษา
การเปลี่ยนแปลงของการใช้ที่ดิน และสภาวะแวดล้อมในบริเวณศาสนสถานใน
กรุงเทพมหานคร." สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ตุลาคม, 2523 (อัครสำเนา)

แนงน้อย คีตติรานนท์. "เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์."

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519

"บทวิจารณ์วิทยานิพนธ์เรื่องบทบาทของคณะสงฆ์ ในเรื่องการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" เอกสารประกอบการสัมมนาวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ ครั้งที่ 1 20 - 21 มีนาคม 2525

พรเพ็ญ อันตระกูล. "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517

มหาวิวัฒน์, สมเด็จพระ. "คำบรรยายเรื่องการศึกษาของสงฆ์กับความมั่นคงของพระพุทธศาสนา" เอกสารเกี่ยวกับการสัมมนาผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประจำปี 2523 กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (อัครสาเนา)

สุวิทย์ ไพบยวัฒน์. "วิวัฒนาการเศรษฐกิจชนบทในภาคกลางของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2398-2475." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522

อรทัย เทสสิริ. "การถือครองที่ดินในประเทศไทย (พ.ศ. 2444 - 2475) : ศึกษาเฉพาะกรณีมณฑลกรุงเทพฯ." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524

อัจฉรา กาญจนโนนย์. "การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325 - 2394)." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523

อัษฎลี สุสายัณห์. "ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่ และผลกระทบต่อสังคมไทย ในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษา

ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "การวิเคราะห์สังคมเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ความคืบหน้า
โบราณในภาคเหนือ." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษา แผนกวิชาประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาษาต่างประเทศ1. Books

- Boribol Buribhand, Luang. and Griswold A.B. "The Royal Monasteries and their Significance." Thai Culture. New Series No. 2 Bangkok: the Fine Arts Department, 1969
- Bunnag, Gane. Buddhist monk, Buddhist layman London: Cambridge University Press, 1973
- Charnvit Kasetsiri. The Rise of Ayudhya Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1976
- Spiro, Melford E. Buddhism and Society. London: George Allen & Unwin LTD, 1971
- Tambiah, S.J. Buddhism and the Spirit Cults in North-East Thailand. London: Cambridge University Press, 1970
- Tambiah, S.J. World Conqueror and World Renouncer. Cambridge University Press, 1976

2. Articles

- Ishii, Yoneo. "Church and State in Thailand." Asian Survey Vol. VIII No.10 (October, 1968): 864-871.

Pfanner, David E. and Ingersoll, Jasper. "Theravada Buddhism and Village Economic Behavior A Burmese and Thai Comparison." The Journal of Asian Studies Vol. xxi No.3 (May, 1962): 341-361.

Reynolds, Craig J. "Monastery Lands and Labour Endowments in Thailand: Some Effects of Social and Economic Change, 1868-1910." Journal of the Economic and Social History of the Orient. Vol. 22 Part II, (1979.): 190-227.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียน

นายอุทิศ จึงนิพนธ์สกุล เกิดเมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2497 สำเร็จการศึกษา
ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน
เมื่อ พ.ศ. 2520 และเข้าศึกษาต่อที่บัณฑิตวิทยาลัยในปีเดียวกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย